

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Julia Rosén

Barn i domstol – proportionerlig åtgärd eller förhastad nödlösning?
En undersökning av 2023 års ändring i bevis-
leinstitutet utifrån ett barnrättsperspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT24

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
INLEDNING.....	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar.....	6
1.5 Perspektiv, metod och material.....	6
1.6 Forskningsläge.....	7
1.7 Disposition.....	8
BEVISTALAN DÅ OCH NU	9
2.1 Inledning	9
2.2 Bevistalan före juli 2023	9
2.2.1 Lagtexten.....	9
2.2.2 Bevistalans syfte vid dess tillkomst	10
2.2.3 Rättsfall	11
2.3 Bevistalan nu.....	12
2.3.1 Lagtexten och ändringen.....	12
2.3.2 Bevistalans syfte vid dess ändring	15
2.3.3 Rättsfall	16
BARNRÄTTSPERSPEKTIVET.....	19
3.1 Inledning	19
3.2 Barnets särbehandling i straffväsendet.....	19
3.3 Barnkonventionen.....	20
3.3.1 Artikel 3.1 om barnets bästa.....	20
3.3.2 Artikel 40 om en barnvänlig straffprocess	22
3.4 Kritik.....	23
ANALYS OCH SLUTSATS.....	25

4.1	Reformen	25
4.2	Fler processer	25
4.3	Ändringen utifrån ett barnrättsperspektiv	26
4.4	Slutsats	28
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING.....	34

Summary

The Swedish age of criminal responsibility means that children under 15 who commit offences cannot be sentenced to any penalty. There is, however, a process in § 38 LUL that can determine whether a child under 15 has committed a serious crime, called an evidentiary proceeding. At the time of its creation, the purpose of an evidentiary proceeding was to provide the child welfare authorities with comprehensive information for which they could base further treatment on.

On July 1 2023, a significant amendment in § 38 LUL entered into force that substantially changed the conditions for bringing such a case to the court, in part to better serve the interests of society and victims. This paper aims to examine the amendment through the legal text, legislative history, and court cases. The methodology of this paper is the legal-dogmatic one. Since this process affects children, the amendment will then be analysed from the perspective of the UN Convention on the Rights of the Child's principles on the child's best interests and child-friendly justice. The paper therefore has a children's rights perspective and criticism of the amendment is raised within this perspective.

The main intention of the amendment to § 38 LUL was to increase the number of evidentiary proceedings brought to the court. A comparison of the number of evidentiary proceedings before and after the amendment shows a significant increase. Other changes can also be noted - including a new presumption rule, a change in who can initiate a proceeding, and different requirements for the prosecutor handling the case.

Whether or not the amendment complies with the Convention on the Rights of the Child, the paper comes to the following conclusion. The legislator has not sufficiently explained how they have considered that the amendment fulfils either the principle of the child's best interest or child-friendly justice.

Sammanfattning

Den svenska straffmyndighetsåldern innebär att barn under 15 år som begår brott inte kan dömas till någon påföljd. Det finns däremot en process vid namn bevistalan som kan pröva om ett barn under 15 har begått ett allvarligt brott. Denna återfinns i 38 § LUL. Syftet med bevistalan vid dess tillkomst var att ge barnavårdsorganen ett gott underlag för deras arbete.

1 juli 2023 trädde en lagändring i kraft som väsentligen ändrade förutsättningarna för att en bevistalan ska väckas, bland annat för att bättre tillgodose samhällets och brottsoffrets intresse. Denna uppsats syftar till att undersöka ändringen utifrån lagtext, förarbeten och rättsfall. Metoden för denna uppsats är den rättsdogmatiska. Eftersom denna process påverkar barn ska därefter ändringen analyseras utifrån barnkonventionens principer om barnets bästa och en barnvänlig straffprocess. Uppsatsen har därför ett barnrättsperspektiv och kritik mot ändringen lyfts inom detta perspektiv.

Det huvudsakliga syftet med ändringen av 38 § LUL var att bevistalan ska väckas i fler fall. Genom att undersöka mängden bevistaleprocesser som meddelats innan och efter ändringen kan sägas att det har skett en avsevärd ökning i mängden bevistaleprocesser. Även andra ändringar går att notera – däribland en ny presumtionsregel, en ändrad initiativrätt och sänkta krav på vilka åklagare som får föra bevistalan.

Vare sig ändringen överensstämmer med barnkonventionen kommer uppsatsen fram till följande slutsats. Lagstiftaren har inte tydligt nog redogjort för hur de anser att ändringen tillgodoser varken principen om barnets bästa eller kravet i den barnvänliga straffprocessen om att icke-straffmyndiga barn bör behandlas utanför domstol.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
BO	Barnombudsmannen
BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
LUL	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
Prot.	Protokoll
RB	Rättegångsbalken
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

Inledning

1.1 Bakgrund

”Den organiserade brottsligheten är systemhotande och måste tryckas tillbaka med hela samhällets samlade kraft”.¹ Så uttalar sig justitieminister Gunnar Strömmer i en riksdagsinterpellation juni 2023, vilket ger en tydlig bild av den nuvarande politiska diskursen kring straffrättens utveckling. En diskurs som de senaste åren fokuserat på ökad trygghet, stärkandet av brottsoffers rättigheter, effektiviserandet av lagföring av brott och ökade möjligheter till straffprocessuella tvångsmedel.² Retoriken lyder så att skärpta straff och nya kriminaliseringar är lösningen på problem som organiserad brottslighet och olaglig försäljning av vapen och narkotika.³

Några av de mest omtalade gärningsmännen i denna debatt är enligt Bennet unga lagöverträdare, i synnerhet i gängmiljö.⁴ Estrada vidhåller att unga är den mest brottsaktiva gruppen i samhället.⁵ Vad gäller just unga som begår brott anger Strömmer i ett annat utlåtande i riksdagen att ”brottsligheten tränger djupt ner i åldrarna” och att regeringen vill skärpa reglerna när barn⁶ begår brott, bland annat genom att utreda om att sänka straffmyndighetsåldern och använda tvångsmedel mot barn under 15 år.⁷

I ljuset av denna reformvilja träder i juli 2023 en ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) i kraft.⁸ En av ändringarna avser en omfattande revidering av lagens 38 § som innebär en möjlighet att föra en domstolsprocess mot barn under 15 år – så kallad bevis-

---

¹ Se prot. 2022/23:130 s. 45.

² Se Bennet (2022) s. 67.

³ Ibid. s. 68.

⁴ Ibid. s. 74.

⁵ Se Estrada (2013) s. 34-35.

⁶ Jag kommer i denna uppsats när jag skriver om barn avse barn under 15 års ålder, trots att barnkonventionen betraktar alla under 18 år att vara barn. Detta eftersom straffmyndighetsåldern skapar en tydlig uppdelning mellan personer i ålderskategorierna över och under 15 år. När barn mellan 15 och 18 års ålder diskuteras kommer detta tydliggöras.

⁷ Strömmer, Svar på skriftlig fråga 2022/23:704.

⁸ Se SFS 2023:312.

tal. Vad som gör denna process unik är att barn under 15 år inte är straffmyndiga enligt den svenska straffrätten, varpå en bevistaleprocess ej kan uppnå det egentliga önskade syftet med rättegång – att vid skuld utdöma påföljd. Vad en bevistalan kan uppnå är endast ett fastställande om barnets skuld. En sådan process har använts mycket sällan historiskt sett, och syftet med denna lagändring är att bevistalan ska väckas i fler fall.⁹ En del aktörer ställer sig däremot kritiska till om det verkligen är nyttigt för barn att närvara i en domstolsprocess och uttrycker oro över att en utvidgning av bevistalan kan bli kontraproduktiv.¹⁰

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka 2023 års lagändring av institutet bevistalan i 38 § LUL. I denna ingår en jämförelse av paragrafens utformning och tillämpning innan och efter lagändringen. Syftet är också att undersöka om en ökning av mängden bevistaleprocesser överensstämmer med Sveriges förpliktelser enligt barnkonventionen genom att undersöka principerna om barnets bästa och en barnvänlig straffprocess.

1.3 Frågeställningar

Följande frågeställningar kommer att närmare undersökas och besvaras i uppsatsen för att uppnå ovannämnda syfte:

Huvudfrågeställning: Hur överensstämmer 2023 års utvidgning av bevistaleinstitutet med Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen om säkerställandet av barnets bästa och en barnvänlig straffprocess?

Underfrågor: För att besvara huvudfrågeställningen kommer följande frågor också behöva besvaras:

- Vad är de väsentliga skillnaderna i bevistaleinstitutet innan och efter lagändringen 2023?

---

⁹ Se Prop. 2022/23:78 s. 1.

¹⁰ Se avsnitt 3.4.

- Hur långt går skyldigheten i artikel 3.1 i barnkonventionen om att värna om barnets bästa och artikel 40 i barnkonventionen om att i största mån hålla behandlingen av ärenden som rör barn utanför domstol?

1.4 Avgränsningar

För att föra en beivring är ett krav att en utredning enligt 31 § LUL har skett. På grund av uppsatsens begränsade utrymme fanns inte möjlighet att närmare redogöra för förutsättningarna för en sådan utredning eller hur den går till, varför 31 § LUL och ändringen i den paragrafen endast nämns översiktligt i denna uppsats.

Vad gäller genomgången av rättsfall efter lagändringen så har en del av målen överklagats till hovrätt. Dessa processer har inte redogjorts för i uppsatsen då det är av främsta intresse i vilken mån beivringen har väckts och omständigheterna kring brottet och de tilltalade barnen, inte processens slutliga utfall.

1.5 Perspektiv, metod och material

Den huvudsakliga metoden som använts i denna uppsats, vad gäller både genomgången av beivringensinstitutet och barnkonventionen, är den rättsdogmiska metoden. Kleineman beskriver att syftet för denna metod är att rekonstruera en rättsregel, genom rättskällorna - lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten samt rättsdogmatiskt orienterad litteratur - doktrin.¹¹ Detta syns i stora delar av uppsatsen som går ut på att undersöka lagstiftningens utformning, där förarbetena har använts för att illustrera vilka intressen som var mest centrala vid införandet av lagstiftningen. Genomgången av den föregående utformningen av 38 § LUL är förvisso inte en diskussion om gällande rätt, men görs i syfte att förklara vad den aktuella ändringen har inneburit – för att ge en bättre bild av varför den nuvarande paragrafen ser ut som den gör.

Utöver detta görs även en genomgång av hur lagstiftningen kommit att tillämpas, främst i tingsrätter. Underrättsdomar är inte en reflektion av gällande

---

¹¹ Se Kleineman (2018) s. 21.

rätt inom rättsdogmatiken¹², men dess upptagning anses befogad här eftersom syftet med denna del är att undersöka hur många bevistaleprocesser som väckts, inte hur domstolarna resonerat. Vad gäller bevistaleprocesser innan juli 2023 har vägledning tagits av den sammanställning som gjorts i utredningen till lagändringen av 38 § LUL.¹³

Rättsdogmatiska metoden kan även användas för att framställa kritik av rättsläget och föreslå ändringar.¹⁴ Denna kritik har gjorts utifrån barnrättsperspektivet, som enligt Barnombudsmannen innebär att man belyser beslutsfattande som rör barn utifrån de rättigheter som garanteras enligt barnkonventionen.¹⁵ Därför används lagtexten som främsta källa i denna del. Doktrin används främst i denna uppsats för att presentera detta barnrättsperspektiv och argument för hur bevistalan kan analyseras utifrån det perspektivet. Enligt Barnombudsmannen kan man i denna bedömning även väga in hur FN:s barnrättskommitté har tolkat dessa rättigheter, varpå uppsatsen använder sig av två av kommitténs allmänna kommentarer.¹⁶

1.6 Forskningsläge

Det finns mycket litteratur angående straffrättens utveckling och ungdomsbrottslighet.¹⁷ Vad gäller bevistalan nämns denna dock ytterst översiktligt, om alls, i litteratur om unga lagöverträdare.¹⁸ Detta är antagligen på grund av att bevistalan väckts i ytterst få fall innan 2023. Få studentuppsatser har undersökt bevistalan innan, ett ytterst fåtal sedan de nya reglerna trätt i kraft.

---

¹² Se Kleineman (2018) s. 38.

¹³ Se SOU 2022:1 s. 123-124.

¹⁴ Se Kleineman (2018) s. 24.

¹⁵ Se Barnombudsmannen (2021).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Se t.ex. Anderberg (2022) *Teori och politik: straffrätt i omvandling*, Estrada och Flyghed (2013) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*.

¹⁸ Se t.ex. Clevesköld (2022) s. 92. Kapitlet om bevistalan fyller knappt en sida.

Barnkonventionen, i synnerhet principen om barnets bästa, behandlas i en stor mängd litteratur.¹⁹ Däremot har det inte hunnit tillkomma någon vidare forskning om de nya bevistalereglerna i relation till barnkonventionen, varför det är intressant att undersöka detta.

1.7 Disposition

Efter detta inledande avsnitt kommer avsnitt två i denna uppsats ge en översiktlig genomgång av bevistalan innan lagändringen, däribland dåvarande utformningen av paragraf 38 § LUL, syftet i propositionen och hur praxis utformats. I samma avsnitt ges därefter en mer ingående genomgång av utformningen av bevistalan efter lagändringen, återigen med fokus på paragrafens utformning, propositionen och rättsfall. Avsnitt tre kommer behandla barnrättsperspektivet med fokus på principen om barnets bästa och sedan kravet på en barnvänlig straffprocess i barnkonventionen. Avslutningsvis kommer avsnitt fyra innehålla en analys av vad de väsentliga skillnaderna varit av lagändringen och hur dessa kan kritiseras utifrån barnrättsperspektivet.

---

¹⁹ Se t.ex. Ponnert och Sonander (2019) *Perspektiv på barnkonventionen: Forskning, teori och praktik* och Åhman m.fl. (2020) *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*.

Bevistalan då och nu

2.1 Inledning

Institutet om bevistalan infördes år 1965 i samband med ikraftträdandet av Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL. Systemet infördes som ett slags samarbetsförfarande mellan socialmyndigheterna och straffsystemet.

2.2 Bevistalan före juli 2023

2.2.1 Lagtexten

Bevistalan har sedan 1965 haft i stort sett, med undantag av viss språklig uppdatering och ändring av vilken paragraf det återfinns i, samma ordalydelse fram tills 2023.²⁰ Sedan 2001 har regeln återfunnits i 38 § LUL.²¹ Paragrafens första stycke hade följande lydelse innan lagändringen.

Misstänks någon för att före femton års ålder ha begått ett brott får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnden, Socialstyrelsen eller vårdnadshavarna för den unge, begära prövning hos domstol huruvida den unge har begått brottet (bevistalan).

Prövningen om det fanns ett behov av en bevistalan skedde alltså i två led, först från socialnämnden, Socialstyrelsen eller vårdnadshavarna till barnet. Sedan gjorde åklagare det slutliga beslutet att begära prövningen i domstol. Detta gjordes för att skydda mot att institutet missbrukades.²² Någon som där emot inte hade initiativrätt var den som utsatts för brottet, målsäganden. Målsäganden hade dock möjlighet att oberoende av en bevistalan föra en process om skadestånd.²³ Innan bevistalan enligt 38 § LUL kunde väckas skulle en

---

²⁰ Jmf. SFS 1964:167 13 §, SFS 2001:152 38 § och SFS 2010:478 38 §.

²¹ Se SFS 2001:152 och prop. 2000/01:56.

²² Se bet. JuU 1984/85:6 s. 12.

²³ Se Hovrätten för Västra Sveriges dom 2016-06-23 i mål B 2578-16.

utredning enligt 31 § LUL genomförs.²⁴ Denna utredning blev underlaget för en bevistaleprocess, som en förundersökning blir till ett brottmålsförfarande.²⁵

Resultatet av en bevistalan var att domstolen kom med ett uttalande i frågan om de fann det styrkt att barnet hade begått den straffbelagda handlingen eller inte.²⁶ Den största processuella skillnaden på en bevistalan och ett brottmålsförfarande var att det inte dömdes ut någon påföljd vid en bevistalan. Utöver det var bevistaleprocessen i domstol till stor del likvärdig en vanlig domstolsprocess, med ytterligare undantag att processen som huvudregel skulle hållas bakom stängda dörrar.²⁷

Vad gäller vårdnadshavarnas rätt att påkalla en bevistalan var tanken att detta skulle vara i fall då vårdnadshavarna var övertygade om att deras barn var oskyldigt och ville att en domstol skulle fastställa det. Detta kallades för en negativ bevistalan och infördes i samband med 1985 års reform av LUL.²⁸

2.2.2 Bevistalans syfte vid dess tillkomst

Vid införandet av bestämmelsen diskuterades en trend, som diskuteras även idag, av en påtaglig ungdomsbrottslighet. I utredningen från år 1956 angavs att brottsligheten i Sverige var störst i ålderskategorin 15-18 år.²⁹ Vad gäller barn under 15 års ålder som begick brott fördes det vid denna tid ingen statistik, men utredningen angav att denna åldersgrupp begick brott i en ”högst avsevärd omfattning”.³⁰ Skapandet av lämpliga uppväxtförhållanden och att arbeta effektivt mot bland annat alkoholmissbruk var däremot bland de åtgärder som skulle ha högst prioritet.³¹ Utredningens syn på bekämpandet av

---

²⁴ Se 31 § i SFS 2001:152.

²⁵ Jmf 31 § och 38 § LUL med 23 kap. 1-2 §§ och 20 § RB.

²⁶ Se prop. 1983/84:187 s. 11.

²⁷ Se prop. 1964:10 s. 167.

²⁸ Se prop. 1983/84:187 s. 38.

²⁹ Se SOU 1956:55 s. 28.

³⁰ Ibid. s. 31. Straffmyndighetsåldern var 15 år redan här.

³¹ Se SOU 1956:55 s. 29.

barnbrottslighet kan sammanfattas med följande citat: ”En effektiv barnavård minskar således behovet av framtida kriminalvård”.³²

Det praktiska syftet med bevistaleprocessen var att kunna ge barnavårdsorgan som socialtjänsten, vilka saknade samma brottsutredningsmöjligheter som polisen, ett ordentligt underlag inför deras beslut. Vid fall om misstänkt grov brottslighet kunde det vara nödvändigt med en större utredning och ett konkret fastställande om skuld för att barnavårdsorganet skulle bestämma vilka åtgärder som var lämpliga.³³ Lublin och Lainpelto förklarar att ett exempel på en sådan situation kunde vara när socialtjänstens åtgärder var helt beroende av ett fastställande om barnet begått brottet och brottet var den enda grunden för myndighetens ingripande.³⁴

Bevistalan skulle användas restriktivt och endast i fall då barnet begått brott av ”mycket allvarlig beskaffenhet”.³⁵ Åklagarmyndigheten tolkade detta så att de brott som omfattades i stort sett endast var allvarliga våldsbrott som mord, dråp, synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt och grovt rån.³⁶

2.2.3 Rättsfall

I utredningen inför lagändringen gjordes en redogörelse för hur bevistalan använts i praxis. Utredningen kom fram till att det under det senaste decenniet (2012–2022) slutligt avgjorts endast sex bevistalemål. Samtliga mål berörde misstanke om mord eller dråp eller försök därtill, ibland i kombination med även grov stöld, rån eller misshandel i varierande grad.³⁷ Alla misstänkta gärningspersoner i fallen var nära straffmyndighetsåldern, alltså 13 eller 14 år gamla. Resultaten i målen, redovisade i kronologisk ordning, var följande.

I det första målet ansåg tingsrätten att det inte var utrett att en 14-åring hade begått det mord denne misstänktes för.³⁸ I det andra fallet ansåg hovrätten att

---

³² SOU 1956:55 s. 31.

³³ Se prop. 1964:10 s. 166 och SOU 1956:55 s. 402.

³⁴ Se Lublin och Lainpelto (2020) s. 370.

³⁵ Prop. 1964:10 s. 171-172 och prop. 1983/84:187 s. 11.

³⁶ Se Lindqvist (2018) s. 440 och SOU 2022:1 s. 124-125.

³⁷ Se SOU 2022:1 s. 123-124.

³⁸ Se Malmö tingsrätts dom 2015-02-06 i mål B 7420-14.

två 13-åriga pojkar hade begått grov stöld men inte det mord de var misstänka för.³⁹ I det tredje fallet fann hovrätten att det var utrett att ett 14-årigt barn gjort sig skyldig till grov misshandel tillsammans med en 16-åring, men inte det mord de misstänktes för.⁴⁰ I det fjärde fallet ansåg tingsrätten att en 13-åring orsakat ett annat barns död, men ogillade bevistalan då de var fråga om nödvärnsexcess.⁴¹ I det femte fallet fann tingsrätten att en 14-åring gjort sig skyldig till grov misshandel och vållande till annans död. Hovrätten ändrade dock domen med hänvisning till reglerna om nödvärnsexcess och ansåg därför att barnet inte var skyldigt.⁴² I det sjätte fallet ansåg tingsrätten att två 13-åringar gjort sig skyldiga till grov misshandel men inte försök till mord som de även var misstänkta för.⁴³

2.3 Bevistalan nu

2.3.1 Lagtexten och ändringen

Efter utredningen ”Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott” trädde en rad lagändringar i kraft den 1 juli 2023, däribland ändring av 38 § LUL om bevistalan.⁴⁴ Den nya lydelsen av 38 § LUL är följande.

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,
2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

---

³⁹ Se Hovrätten för Västra Sveriges dom 2016-06-23 i mål B 2578-16.

⁴⁰ Se Göta hovrätts dom 2019-04-05 i mål B 262-19.

⁴¹ Se Göteborgs tingsrätts dom 2020-07-29 i mål B 5105-20 och B 5448-20.

⁴² Se Göta hovrätts dom 2021-05-04 i mål 920-21.

⁴³ Se Ångermanlands tingsrätts dom 2021-12-22 i mål B 1859-21.

⁴⁴ Se SOU 2022:1 och SFS 2023:213.

3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och

4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

Det kan initialt noteras att det skett en relativt omfattande revidering av paragrafens utformning. Vad som förblir oförändrat är att bestämmelsen fortfarande riktar sig mot barn som är under 15 år och begått allvarliga brott. Det önskade processuella resultatet förblir även detsamma – att en domstol ska avgöra vare sig barnet har begått det eller de brott de misstänks för.

Det införs med ändringen en presumtion för när bevistalan ska väckas. Vad som tidigare var en möjlighet, att åklagaren *får* väcka bevistalan först efter framställning av andra aktörer blir nu ett krav på att åklagaren *ska* väcka talan vid brott där det inte är föreskrivet lägre fängelsestraff än fem år. Denna avvägning innebär att främst de allvarligaste brotten omfattas, däribland mord, synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt, grovt rån och grov mordbrand.⁴⁵ Det är dock inte endast dessa brott som omfattas, om det finns *synnerliga skäl* ska bevistalan även kunna väckas vid upprepad allvarlig brottslighet som sammantaget har ett straffvärde som är påtagligt högt eller enstaka brott med högt straffvärde, som exempel nämns grovt sabotage mot blåljusverksamhet.⁴⁶ Synnerliga skäl kan även vara om det förekommer särskilt försvårande omständigheter som svåra kränkningar av målsägandens integritet eller om

---

⁴⁵ Se prop. 2022/23:78 s. 36.

⁴⁶ Se prop. 2022/23:78 s. 74.

brottet utövats som ett led i organiserad brottslighet.⁴⁷ Detta undantag till presumtionen ska dock tillämpas restriktivt.⁴⁸

Den ovan nämnda formuleringen att åklagaren *ska* väcka talan innebär också att initiativrätten till bevistalan ändras. Från att en rad aktörer – socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare – hade initiativrätt, byts detta nu till att åklagaren har en självständig initiativrätt.⁴⁹ Socialnämnden och Inspektionen för vård och omsorg (som ersätter Socialstyrelsen vad gäller tillsynsmyndighet över socialnämnden) kommer däremot fortfarande ha möjlighet att göra en framställan för åklagare om att en sådan talan bör väckas.⁵⁰ Man ställer sig i utredningen tveksam till hur effektivt det gamla systemet av att initiativrätten låg på socialnämnden var, i och med att ett sådant initiativ istället riskerade att försvåra arbetet för nämnden att erbjuda stöd till barnet och dess familj i framtiden.⁵¹ Vårdnadshavarens initiativrätt, så kallad negativ bevistalan, tas helt bort med motiveringen att bevistalan endast bör väckas när åklagaren bedömer att det föreligger tillräcklig bevisning för barnets skuld.⁵²

Nytt med ändringen är även att bevistalan kan omfatta vissa av de osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling till brott⁵³ enligt paragrafens andra punkt. Presumptionsregeln vad gäller brottets straffvärde föreligger även här. Förklaringen är att intresset att utreda skuldfrågan kan vara minst lika stor vid ett osjälvständigt brott, speciellt om det endast är en tillfällighet att det inte fullbordats.⁵⁴

I samband med ändringen införs också en ändring i åklagarförordningen som innebär att alla åklagare nu får föra bevistalan⁵⁵, däremot införs ett lämplighetskrav i 38 b § LUL, som föreskriver att åklagaren som för talan ska vara

---

⁴⁷ Ibid. s. 37.

⁴⁸ Ibid. s. 38.

⁴⁹ Ibid. s. 41.

⁵⁰ Se 38 a § LUL och prop. 2022/23:78 s. 42.

⁵¹ Se SOU 2022:1 s. 141.

⁵² Se prop. 2022/23:78 s. 43.

⁵³ Se 23 kap. BrB.

⁵⁴ Se SOU 2022:1 s. 133 och prop. 2022/23:78 s. 37.

⁵⁵ Jmf. § 10 i SFS 2004:1265 och § 11 i SFS 2023:317. Innan ändringen var det endast riksåklagaren, vice riksåklagaren, överåklagare, vice överåklagare, chefsåklagare och vice chefsåklagare som fick utföra åklagarens uppgifter i fråga om bevistalan.

särskilt lämpad för uppgiften genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare.

Som en motvikt till presumptionsregeln införs en ventil som hindrar bevistalan från att väckas om särskilda omständigheter talar emot det. Propositionen anger här några exempel, dessa är förekomsten av svårare intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, att barnet är mycket ungt, det förflutit lång tid sedan brottet begicks, eller slutligen om vid osjälvständiga brott straffvärdet kan anses understiga fem års fängelse.⁵⁶

2.3.2 Bevistalans syfte vid dess ändring

Som nämns i avsnitt 2.2.2 var det stora fokuset vid införandet av bevistalan att ge ett bra underlag till barnavårdsorganen för att barn som begått brottsliga handlingar ska få rätt insatser.⁵⁷ Detta intresse är fortfarande aktuellt i förarbetena till 2023 års lagändring, men hamnar något i skymundan jämfört med andra intressen.⁵⁸ Nedan genomgång belyser diskussionen kring dessa intressen.

Vid ett riksdagssammanträde 2019 diskuterades frågan om unga lagöverträdare med anledning av ett betänkande från justitieutskottet som föreslog att systemet med bevistalan ses över.⁵⁹ Fokuset från vissa partier låg på att ungdomar hamnar i gängkriminella miljöer och börjar sin ”kriminella karriär” i så tidiga åldrar som 12-13 år och att samhället därför behöver ingripa.⁶⁰ Partierna med denna linje var, vad gäller just barn under 15 år som begår brott, positivt inställda till det i debatten aktuella betänkandet som skulle öka möjligheterna till bevistaleprocesser. Det som lyftes var brottsofferperspektivet - att offer ska få upprättelse, samt rätten att bli rentvådd när man utpekats som brottsling, och även samhällets intresse att markera mot oönskvärt beteende.⁶¹

---

⁵⁶ Se prop. 2022/23:78 s. 38.

⁵⁷ Se prop. 1964:10 s. 166.

⁵⁸ Se prop. 2022/23:78 avsnitt 5-5.3.

⁵⁹ Se prot. 2018/19:72 och Bet. 2018/19:JuU15.

⁶⁰ Se prot. 2018/19:72 s. 36-38.

⁶¹ Se prot. 2018/19:72 s. 36-38.

Här lyfts även en vilja att åklagare ska få egen initiativrätt till att väcka be-
vistalan.⁶² De partier som var mer kritiska ansåg istället att fokus borde ligga
på tidiga insatser från sociala myndigheter, inte en ökad behandling inom
straffväsendet.⁶³

Utredningen till lagändringen går på en liknande linje som de partier som var
positiva till ändringen. Det beskrivs hur ju allvarligare brottsligheten är, desto
större är intresset att få till stånd en bevistalan. Detta på grund av allmänin-
tresset att utreda allvarliga brott, samt att målsägandeintresset att få till stånd
en domstolsprövning är extra stort.⁶⁴ Brottsförebyggande rådet (Brå) fram-
ställer att avsaknaden av ett tillräckligt underlag är en vanlig anledning till att
målsäganden inte får brottsskadeersättning för deras skador.⁶⁵ Även brottsof-
fermyndigheten instämmer att ett klagande av skulden kan vara centralt för
frågan om ersättning, ett behov som utredningen anser att en bevistalan kan
tillgodose.⁶⁶ En annan aspekt som lyfts vad gäller brottsofferperspektivet är
att en process om fastställandet av skuld kan ge målsäganden en chans till
bearbetning och känsla av upprättelse.⁶⁷

2.3.3 Rättsfall

Sedan de nya reglerna om bevistalan infördes i juli 2023 har bevistalan be-
handlats minst 13 gånger i tingsrätter runtom i landet.⁶⁸ Nedan följer en över-
siktlig genomgång av dessa fall.

---

⁶² Ibid. s. 39.

⁶³ Ibid. s. 46.

⁶⁴ Se SOU 2022:1 s. 131.

⁶⁵ Ibid. s. 128 med hänvisning till Brå's rapport 2014:20.

⁶⁶ Ibid. s. 128 och prop. s. 35.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Se Solna tingsrätts dom 2023-12-21 i mål B 6287-23, Lunds tingsrätts dom 2023-08-04 i mål B 6172-22, Lunds tingsrätts dom 2024-02-26 i mål B 346-23, Sundsvalls tingsrätts dom 2024-01-26 i mål B 1846-23, Malmö tingsrätts dom 2024-03-01 i mål B 13332-23, Malmö tingsrätts dom 2024-03-13 i mål B 15011-23, Malmö tingsrätts dom 2024-01-04 i mål B 10011-23, Södertörns tingsrätt dom 2024-04-17 i mål B 8988-23, Södertörns tingsrätts dom 2024-04-05 i mål B 13919-23, Södertörns tingsrätts dom 2024-03-05 i mål B 10752-23, Nyköpings tingsrätts dom 2024-04-04 i mål B 3191-23, Kalmar tingsrätts dom 2024-03-25 i mål B 4082-22, Uppsala tingsrätts dom 2024-02-14 i mål B 5303-23. Domarna kommer hä-
danefter hänvisas till med deras målnummer.

I samtliga 13 fall fann domstolen det styrkt att barnet hade begått en eller alla av de brottsliga handlingar som bevistalan gällde.

I en majoritet av fallen rörde bevistalan misstankar om att barnet gjort sig skyldig till någon av de osjälvständiga brottsformerna, i tre fall ansågs barnet ha gjort sig skyldig till ett eller flera fall av försök eller förberedelse till mord⁶⁹, och två fall rörde medhjälp till försök eller förberedelse till mord.⁷⁰ Utöver dessa ansågs barnet skyldig i ett fall till försök till grov allmänfarlig ödeläggelse⁷¹, och ett annat fall av anstiftan till mordbrand.⁷²

Andra brottsformer som aktualiserades i målen var bland annat ett mål rörande mord,⁷³ ett fall av grov våldtäkt mot barn⁷⁴, tre fall av grovt eller synnerligen grovt vapenbrott⁷⁵, ett fall av mordbrand⁷⁶, och två fall som rörde grovt sabotage mot blåljusverksamhet.⁷⁷

Det går att utröna en del mönster bland fallen. Ett av dessa är att åldrarna på de tilltalade barnen var i samtliga fall antingen 13 eller 14 år gamla. Inte i ett enda mål förde åklagaren endast bevistalan, utan detta gjordes i kombination med talan mot straffmyndiga personer som hade på olika sätt medverkat till brottsförloppet, i ett mål var det totalt åtta tilltalade.⁷⁸ Domstolen eller åklagaren har angett i sju av målen att brottet haft kopplingar till konflikter mellan kriminella nätverk.⁷⁹

---

⁶⁹ Se B 1905-23, B 8988-23 och B 13919-23.

⁷⁰ Se B 5303-23 och B 10752-23.

⁷¹ Se B 3191-23. Det rörde sig även om misstankar om försök till mord, som ej vann bifall.

⁷² Se B 13332-23. Detta mål omfattade två bevistalan, där ena barnet fanns skyldig till mordbrand, och det andra barnet för anstiftan till samma mordbrand, även en straffmyndig person dömdes för anstiftan.

⁷³ Se B 6287-23. I detta mål dömdes en annan person för livstids fängelse för deras inblandning i det aktuella mordet.

⁷⁴ Se B 6172-22.

⁷⁵ Se B 1905-23, B 13919-23 och B 10752-23. I alla tre fall aktualiserades försök eller förberedelse till mord i samband med vapenbrottet.

⁷⁶ Se B 13332-23.

⁷⁷ Se B 15011-23 och B 10011-23. I dessa mål ansågs totalt tre barn skyldiga att bl.a. ha kastat sten mot polisfordon när en folksamling som protesterade mot en tillståndsgiven koranbränning i Malmö blev våldsam.

⁷⁸ Se B 10011-23.

⁷⁹ Se B 6287-23, B 1846-23, B 8988-23, B 13919-23, B 1075-23, B 3191-23, B 5303-23.

Barnrättsperspektivet

3.1 Inledning

Brottslighet bland unga är ett aktuellt ämne i den samtida politiska debatten. När intresset för hårdare kriminalisering och skärpt behandling av unga lagöverträdare leder till lagstiftning aktualiseras vissa andra, i vissa fall motstående, intressen. Det mest centrala här må vara barnrättsperspektivet. Att barn ska ha enskilda mänskliga rättigheter har inte alltid varit ett självklart synsätt.⁸⁰ Mattson beskriver förenklat Hardings teori om hur den historiska utvecklingen av barnomsorgspolitikerna kan delas upp i fyra paradigmer: ett fokus på familjens styrande roll, till samhällets styrande roll, till föräldrars rättigheter och till slut barnets rättigheter.⁸¹ Det sist anlända perspektivet – barnrättsperspektivet - innebär sammanfattningsvis att barn ska ses som subjekt, aktörer och rättighetsinnehavare, och principen om barnets bästa är genomsyrande.⁸²

Från både svenskt och europeiskt håll ställs det därför krav på hur barn ska behandlas och de rättigheter de har när de kommer i kontakt med rättsväsendet. Det finns både specifika bestämmelser och övergripande principer som genomsvårar alla beslut som rör barn. Ett urval av dessa berörs i nedan avsnitt.

3.2 Barnets särbehandling i straffväsendet

Barn under 15 år har en unik ställning i den svenska rättsordningen. Det mest självklara beviset på detta är att straffmyndighetsåldern innebär att barn under 15 år inte får dömas till någon påföljd om de begår brott.⁸³ Denna åldersgräns är baserad på bedömningen att barn under 15 inte anses ha ett tillräckligt utvecklat intellekt för att veta vilka handlingar som är tillåtna och inte, samt att kunna förutse konsekvenserna av dessa handlingar.⁸⁴

---

⁸⁰ Se Mattson (2019) s. 73.

⁸¹ Ibid. s. 69-72 med hänvisning till Harding (1997).

⁸² Ibid. s. 73.

⁸³ Se 1 kap. 6 § BrB.

⁸⁴ Se SOU 2022:1 s. 126, se även Asp (2014) s. 72.

I lagstiftning kommer detta synsätt till uttryck genom *lex specialis* regleringen av straffprocessuella regler för unga lagöverträdare i LUL. Denna lag innehåller bestämmelser för brottsmisstänka under 21 år⁸⁵, med särskilda bestämmelser om bland annat utredning, juridiskt biträde och tvångsmedel för barn under 15 år.⁸⁶ Bestämmelserna ställer upp krav på exempelvis särskild skyndsamt, restriktivitet och kommunikation med socialnämnden.⁸⁷ Även rättegångsbalken förutsätter och anpassar bestämmelserna efter att yngre barn inte är närvarande vid huvudförhandlingen.⁸⁸

När barn begår brott eller uppvisar riskfyllda beteenden finns det däremot flera möjliga insatser inom socialtjänstens system.⁸⁹ Lagen om vård av unga (LVU) gör det bland annat möjligt att omedelbart omhänderta barn enligt 6 § och placera dem i ungdomshem.⁹⁰ Det underlag som krävs för att socialtjänsten ska vidta åtgärder anger Socialstyrelsen inte är detsamma som beviskravet i brottmål. Detta innebär att socialtjänståtgärder kan tillämpas även om en förundersökning mot barnet läggs ned eller barnet inte anses vara skyldig i en bevisalan, detta eftersom myndigheterna självständigt ska göra bedömningar av bevisningen och barnets situation.⁹¹

3.3 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) blev helt inkorporerad i svensk lag år 2020 efter beslut av riksdagen.⁹² Dessförinnan var Sverige redan bundna av fördraget sedan 1990 genom att Sverige ratificerade konventionen.⁹³

3.3.1 Artikel 3.1 om barnets bästa

---

⁸⁵ Se LUL 1 §.

⁸⁶ Se LUL 31-38 d §§.

⁸⁷ Se t.ex. 32 §, 34 § och 36 a §.

⁸⁸ Se prop 2022/23:78 s. 39.

⁸⁹ Se Clevesköld (2022) s. 28.

⁹⁰ Se 10 § och 12 § LVU och Clevesköld (2022) s. 30-32.

⁹¹ Se Socialstyrelsens handbok art. nr. 2020-2-6577, s. 49.

⁹² Se Rskr. 2017/18:389.

⁹³ Se SÖ 1990:20.

Bestämmelsen om barnets bästa finns i artikel 3.1 av barnkonventionen och är en av konventionens mest kända artiklar.⁹⁴ Där föreskrivs att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn. I detta ingår både offentliga och sociala institutioner, varav domstolar och lagstiftande organ nämns specifikt. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén), som övervakar efterlevnaden av konventionen förklarar principen om barnets bästa mer ingående. Kommittén beskriver begreppet, som funnits ända sedan 1959, som en materiell rättighet som är direkt tillämplig och kan åberopas i domstol, en grundläggande rättslig tolkningsprincip som förutsätter att vid en öppen rättsregel ska den som bäst tillgodoser barnets bästa alltid ha företräde, samt ett tillvägagångssätt som kräver att barnets bästa alltid tas till uttrycklig hänsyn i beslutsmotiveringar.⁹⁵

Detta påverkar konventionsstaterna genom att de bland annat har en skyldighet att vid all lagstiftning som gäller barn kunna redovisa för att barnets bästa både bedömts och beaktats i första hand.⁹⁶ Kommittén lyfter att när det kommer till minderåriga lagöverträdare kräver skyddet för barnets bästa att ”traditionella straffrättsliga målsättningar som repression eller bestraffning ger vika för rehabilitering och reparativ rättvisa”.⁹⁷

Även om barnets bästa alltid ska beaktas i första hand, kan det ändå behöva vägas mot andra rättsliga intressen. Dane beskriver att avvägningen mellan barnets bästa och andra intressen kan göras i två steg. *Först* ska helhetsbedömningen av vad barnets bästa är utredas, *sedan* ska detta vägas mot de andra intressena som rättstillämparna behöver väga in i ärendet.⁹⁸ Vid förekomsten av andra primära intressen kan det vara tillåtet enligt artikel 3 i barnkonventionen att faktiskt vidta åtgärder som inte är förenliga med barnets bästa, men då krävs det att beslutsfattarna noggrant motiverar detta.⁹⁹ Ett exempel på detta är 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) där första stycket stadgar ”vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.” Denna

---

⁹⁴ Se Dane (2020) s. 72.

⁹⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 p. 2 och p. 6.

⁹⁶ Ibid. p. 14 c.

⁹⁷ Ibid. p. 28.

⁹⁸ Se Dane (2020) s. 82.

⁹⁹ Se Dane (2020) s. 82-83.

formulering tillåter rum för en intresseavvägning mot andra intressen, som barnets vårdnadshavares, även om det går emot barnets bästa.¹⁰⁰

Propositionen till den i denna uppsats aktuella lagändring för ett kort resonemang om bevistalans utvidgning i relation till barnets bästa. Lagstiftaren anser att det är förenligt med barnkonventionen att genom bevistalan pröva fler fall av allvarlig brottslighet med motiveringen att det minskar risken att oskyldiga barn utpekade som skyldiga till brottet.¹⁰¹ Om det inte bedöms vara barnets bästa i det enskilda fallet att väcka en bevistalan kan 38 § LUL sista stycket aktualiseras i och med att särskilda omständigheter talar emot en bevistalan.¹⁰² Något mer utförligt resonemang om huruvida förslaget stämmer överens med barnkonventionen görs inte i varken propositionen eller utredningen.¹⁰³

3.3.2 Artikel 40 om en barnvänlig straffprocess

Barnkonventionens artikel 40 behandlar specifikt situationen när barn anklagas eller döms för brott, och föreskriver en rätt att behandlas rättvist och respektfullt, få juridiskt stöd, och återanpassas till samhället. Mest centralt för denna uppsats är artikelns tredje punkt, som anger att konventionsstaterna ska främja införandet och inrättandet av lagar, förfaranden, myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks, åtalas eller befinns skyldiga till brott. I punkt b anges särskilt att åtgärder ska vidtas, när det är lämpligt och önskvärt, att behandla ärenden rörande barn under straffbarhetsåldern utanför domstol, under förutsättningen att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd respekteras till fullo.

Barnrättskommittén resonerar i sin allmänna kommentar nr 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet. Inledningsvis uttalar de att en exponering för det straffrättsliga systemet har bevisats skadligt för barn, och att

---

¹⁰⁰ Se Grahn-Farley (2019), s. 50. Jmf med paragrafens andra stycke: ”Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara *avgörande*.” (min kursivering).

¹⁰¹ Se prop. 2022/23:78 s. 64.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Se prop 2022/23:78 s. 64 och SOU 2022:1 s. 308.

detta ”begränsar deras möjligheter att växa upp till ansvarstagande vuxna.”¹⁰⁴ Kommittén anger att på grund av att barn i åldrarna 12-13 år har icke färdigutvecklade frontallober är det osannolikt att de kan förstå konsekvenser av sitt agerande eller det straffrättsliga förfarandet, och anger att även barn över den åldern har ett omoget beslutsfattande.¹⁰⁵ Vidare anger de att barn under straffmyndighetsåldern inte bör betraktas som barn som kan eller har begått brott, utan bör istället få stöd och tjänster enligt deras behov.¹⁰⁶ Med anledning av detta föreslår kommittén att förfaranden i form av ”alternativ hantering” bör användas i första hand för barn under straffmyndighetsåldern.¹⁰⁷ Alternativ hantering innebär att ärenden hanteras utanför det straffrättsliga förfarandet i form av program eller aktiviteter, och bör kunna användas även vid allvarlig brottslighet.¹⁰⁸ Kommittén förespråkar en straffbarhetsålder utan undantag där barn som begått brott, även om de är allvarliga, inte ska kunna hållas ansvariga i straffrättsligt förfarande.¹⁰⁹ Grahn-Farley framhåller en tolkning av detta krav som att barn som inte är straffmyndiga helt och hållet ska behandlas utanför det ordinarie straffrättsförfarandet.¹¹⁰

Att barnkonventionen ställer upp en målsättning på behandling utanför straffrättsförfarandet och alternativ hantering nämns överhuvudtaget inte i utredningen inför den aktuella lagändringen om bevistalan.¹¹¹ Propositionen bemöter en uppmaning att tänka på kravet på alternativ hantering och en barnanpassad straffprocess genom att ange att den restriktivitet som barnkonventionen kräver anses uppfylld.¹¹² Mer än så nämner inte propositionen artikel 40 i barnkonventionen.

3.4 Kritik

---

¹⁰⁴ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 24 p. 2.

¹⁰⁵ Ibid. p. 22.

¹⁰⁶ Ibid. p. 23.

¹⁰⁷ Ibid. p. 13.

¹⁰⁸ Ibid. p. 15-16.

¹⁰⁹ Ibid. p. 25.

¹¹⁰ Se Grahn-Farley (2019) s. 195.

¹¹¹ Se SOU 2022:1 s. 71.

¹¹² Se prop. 2022/23:78 s. 20.

Barnrättskommittén släppte en rapport i mars 2023 om hur de bedömer Sveriges arbete med barns rättigheter.¹¹³ Kommittén uttrycker en djup oro över den utveckling som sker i Sverige gällande rättskipningen för unga lagöverträdare. Vad som lyfts är bland annat steg som tagits för att sänka straffmyndighetsåldern, bristen på lämpliga domare för barn och lagändringar för att införa strängare straff.¹¹⁴ Kommittén uppmanar Sverige att aktivt främja åtgärder utanför det rättsliga systemet när barn anklagas för brott, däribland medling, rådgivning och terapeutiska tjänster.¹¹⁵

Även i litteraturen uttalar sig en rad experter tveksamt till en eventuell skärpning av behandlingen av unga i straffsystemet. Holmberg belyser risken av att när barn har kontakt med polis och rättsväsendet i ung ålder kan det istället för att ha en avskräckande effekt snarare förstärka en ”begynnande kriminell identitet”.¹¹⁶ Lublin och Lainpelto anger att om en utvidgning av bevistalan sker måste det införas tydliga regler om när en talan får väckas och med vilket syfte, då institutet annars riskerar bli ett sätt att komma runt straffbarhetsåldern.¹¹⁷ Estrada lyfter en studie som jämförde den Engelska och Svenska hanteringen av unga i respektive rättssystem, varav en av slutsatserna var att Englands mer straffliknande rättssystem kunde förknippas med att fler unga senare i livet hamnade i allvarlig kriminalitet, medans man såg positivt på den svenska modellen på 50 och 60 talet som fokuserade på barns välfärd och såg att denna hade haft positiva effekter på dessa barns senare utveckling.¹¹⁸ Författaren lyfter att denna modell knappt lever kvar i Sverige idag och korrelerar detta till ett ändrat synsätt på barn som begår brott och därmed en förskjutning från behandling till straff.¹¹⁹

---

¹¹³ Se Barnrättskommitténs rapport (2023) CRC/C/SWE/CO6-7.

¹¹⁴ Ibid. p. 44.

¹¹⁵ Ibid. p. 45 d.

¹¹⁶ Holmberg (2013) s. 316.

¹¹⁷ Se Lublin och Lainpelto (2020) s. 377.

¹¹⁸ Se Estrada (2013) s. 396-397.

¹¹⁹ Se Estrada (2013) s. 397 med hänvisning till Tham (1995).

Analys och slutsats

4.1 Reformen

Som uppsatsen redogjort för har det skett en omfattande revidering av förut-sättningarna att väcka en bevistalan enligt 38 § LUL. Den kanske största ändringen är införandet av presumtionsregeln, som innebär att åklagare ska väcka bevistalan om brottets straffvärde omfattas av paragrafen. Detta ersätter det tidigare kravet på att en bevistalan skulle krävas ur allmän synpunkt och häri-genom vänds alltså huvudregeln. Med detta begränsas åklagarens möjlighet avsevärt att göra en individuell bedömning av den specifika situationen för barnet. Möjligheten att göra undantag med hänsyn till särskilda omständig-heter införs däremot, dess önskade tillämpningsområde verkar vara snävt, men det återstår att se hur praxis från Åklagarmyndigheten utvecklas här.

Även ändringen i initiativrätten innebär en väsentlig skillnad. Barnavårdsor-gan och åklagare är två aktörer som arbetar med olika utgångspunkter i deras arbete – socialnämnden har som huvuduppgift att värna om barnets välfärd, medan åklagarens roll inom straffväsendet är inriktad mot just beslutet om att föra eller inte föra processer baserat på en förutsedd utgång. Här tas även kra-vet att beslutet att väcka talan skulle ske i två led bort, och även kravet på att det skulle vara en särskilt legitimerad domare, till exempel riksåklagare, som fick väcka talan. Detta ersätts med ett lämplighetskrav som genom ordagrann tolkning omfattar alla med intresse eller fallenhet för arbete med unga.

4.2 Fler processer

Att ovannämnda skillnader lett till en förändring vad gäller bevistalemål som väcks blir väldigt tydlig vid en jämförelse mellan avsnitt 2.2.3 och 2.3.3 i denna uppsats. Först och främst går det att konstatera att lagstiftarens vilja att fler bevistaleprocesser ska väckas har fått genomslag. Från att sex bevistale-processer väckts på tio år, har nu 13 väckts på lite över tio månader efter ändringen trätt i kraft.

En anledning till att lagändringen gett resultat vad gäller fler bevistaleprocesser kan vara att man lagt till de osjälvständiga brottsformerna. Som redovisats handlade en majoritet av målen om just misstanke om försök, förberedelse, medhjälp eller anstiftan. En annan skillnad är att bevistalan inte endast väckts i mål där livshotande våld har brukats. Det går nu att utröna en större variation i brottsformerna – mest anmärkningsvärda är, i min mening, de två fallen av grovt sabotage mot blåljusverksamhet som skiljer sig från de andra målen i den mån att våldet varit riktat mot myndighetspersoner och varit av ett mildare slag.

En annan skillnad är att domstolen nu, till skillnad från innan, fann det styrkt att barnen i alla fall hade begått minst en eller flera av de handlingar som bevistalan var väckt för. Detta kan vara en indikation på att åklagarna övervägt sina förutsättningar att få talan bifallen noga innan de valt att väcka talan. En annan förklaring är att bevisläget i fall där bevistalan har väckts redan varit väldigt bra på grund av att det skett omfattande polisutredningar – en teori som får stöd i och med brottens allvar och den mängd tilltalade över straffmyndighetsåldern som varit inblandade i fallen.

Vad gäller just faktumet att inte ett enda mål rörde endast bevistalan utan även hade tilltalade över straffmyndighetsåldern i samma process väcker detta frågan om nödvändigheten av bevistalan i dessa mål. En av lagstiftarnas anledningar till att utvidga möjligheterna att väcka bevistalan var att samhället har ett intresse att utreda allvarliga brott. Om man då redan har en eller flera straffmyndiga personer som också varit delaktiga i brottet, bör det vara tillräckligt att utreda barnets inblandning enligt 31 § LUL och presentera detta i målet som bevisning. Att peka ut barnet som skyldigt ter sig inte nödvändigt för detta ändamål. Samma resonemang bör vara tillämpligt vad gäller behovet av ett utförligt underlag för att säkra brottsoffrets rätt till brottsskadeersättning.

4.3 Ändringen utifrån ett barnrättsperspektiv

Vid en undersökning av lagändringen i 38 § LUL genom ett barnrättsperspektiv är det svårt att inte ställa sig tveksam till utvidgningen. Vad som är bäst

för ett barn är inte, enligt flera centrala källor för barns rättigheter, att behandlas som misstänkt i omfattande rättegångsprocesser.

Det finns först och främst anledning att ifrågasätta ifall Sveriges utvidgade användning av bevistaleinstitutet verkligen överensstämmer med artikel 3.1 i barnkonventionen. Sverige har nästan helt förbigått kravet på genomgående motivering bakom beslut som inte direkt överensstämmer med barnets bästa. Att man har skiftat fokus från att huvudsakligen prioritera barnets välfärd till att ge större utrymme åt samhällets och brottsoffrets intressen kan mycket väl vara en väl avvägd förändring, men eftersom det inte skett någon vidare motivering avseende ändringen utifrån barnrättsperspektivet i vare sig proposition eller utredning till lagändringen är det svårt att se om perspektivet överhuvudtaget tagits hänsyn till.

Propositionen anger att bevistalan fortsatt ska fylla funktionen att ge underlag till barnavårdsorganen för att dessa ska få rätt insatser, vilket kan innebära att en bevistaleprocess i vissa fall kan vara motiverad utifrån ett främjande av barnets bästa. Socialtjänsten ska dock göra en helt egen bedömning oberoende av resultaten av varken en förundersökning eller bevistaleprocess och arbetar utifrån en annat beviskrav. Detta väcker frågan om hur proportionerligt det verkligen är att involvera barn i omfattande domstolsprocesser om socialtjänsten kan bedriva sitt arbete ändå.

Vad gäller en barnvänlig straffprocess enligt artikel 40 i barnkonventionen är förarbetena undermåliga i sin motivering även här. Det görs genom lagändringen ett ännu större avsteg än tidigare vad gäller kravet på att behandla barn under straffmyndighetsåldern utanför domstol. När bevistaleprocesser tidigare skett i en ytterst liten utsträckning kan det medges att det kunde varit motiverat som en yttersta undantagssituation. Men nu har processen bevisligen använts i en mycket större omfattning utan att lagstiftaren verkar ha undersökt alternativa lösningar eller förklarat hur intresseavvägningen skett, vilket hade kunnat vara vägledande för åklagare när ett mål som faller inom presumtionsregeln faller på deras bord.

4.4 Slutsats

Följande slutsatser kan dras för att besvara uppsatsens frågeställningar. 2023 års utvidgning av bevistaleinstitutet överensstämmer inte med barnkonventionens krav på säkerställandet av barnets bästa och en barnvänlig straffprocess. Sverige behöver ange en tydligare motivering för hur man tänker sig att fler bevistaleprocesser kan komma att påverka intresset av barnets bästa. Lagstiftaren skulle även behöva motivera hur man resonerar kring att det görs ett avsteg från kravet att barn under straffmyndighetsåldern ska behandlas utanför domstol.

Slutsatsen bör dock inte tolkas som att bevistaleprocesser inte överhuvudtaget får förekomma i ljuset av barnkonventionen. Det är möjligt att införa regleringar som inte alltid är det bästa alternativet för barn och möjliggör en prioritering av andra intressen. Vad jag däremot har landat i är att den dramatiska revidering som skett av bevistaleinstitutet – en process som gör ett relativt stort avsteg från de regler som finns idag vad gäller barns plats i straffprocessen – känns något förhastad. Det är tydligt att lagstiftaren kommer från ett perspektiv där bekämpningen av gängkriminalitet och försöken att förhindra allt fler unga från att dras in i kriminella banor är extremt inriktade på att hitta lösningar. Det är därför rimligt att man väljer att revidera bevistalan. Frågan är bara hur mycket hänsyn som tagits till den uppfattning som verkar finnas bland många aktörer på barnrättens område vad gäller de skadliga effekter det straffrättsliga systemet kan ha på barn, och huruvida det undersökts alternativa lösningar som är mer anpassade för barn.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1956:55 Skyddslag: Strafflagsberedningens slutbetänkande.

SOU 2022:1 Förbättrade åtgärder när misstänks för brott.

Propositioner

Prop. 1964:10 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m.

Prop. 1983/84:187 Om utredning av brott av barn under 15 år.

Prop. 2000/01:56 Ändringar i handläggningen av ungdomsmål m.m.

Prop. 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.

Utskottsbetänkanden

Bet. JuU 1984/85:6 Om utredning av brott av barn under 15 år.

Bet. 2018/19:JuU15 Unga lagöverträdare.

Övrigt riksdagstryck

Prot. 2018/19:72.

Prot. 2022/23:130.

Rskr. 2017/18:389.

Myndighetsdokument m.m.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *FN's barnrättskommittés allmänna kommentar nr 14 (2013) - Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*, CRC/C/GC/14, 2013-05-29, reviderad 2019, <<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-14.pdf>>, (besökt 2024-05-16).

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet*, CRC/C/GC/24, 2019-09-18, <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/ak-24-om-barnets-rattigheter-i-det-straffrattsliga-systemet_2019.pdf> (besökt 2024-05-16).

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport*, CRC/C/SWE/CO/6-7, 2023-03-07, < https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/crc_c_swe_co_6-7_51663_svensk-version-final.pdf> (besökt 2024-05-21).

Socialstyrelsen, *Barn och unga som begår brott: Handbok för socialstyrelsen* art. nr. 2020-2-6577, <<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sha-repoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2020-2-6577.pdf>> (besökt 2024-05-21).

Litteratur

Anderberg, Andreas (red.), Martinsson, Dennis & Svensson, Erik (2022), *Teori och politik: Straffrätt i omvandling*. Upplaga 1:1, Iustus förlag AB, Uppsala.

Asp, Petter (2014), *Barn(straff)rätt*. I: Cederborg, Ann-Christin & Warnling-Nerep (red.), *Barnrätt - en antologi*. Upplaga 1:1, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, s. 68–85.

Bennet, Tova (2022), *En spaning om skuld*. I: Anderberg, Andreas (red.), Martinsson, Dennis & Svensson, Erik, *Teori och politik: Straffrätt i omvandling*. Upplaga 1:1, Iustus förlag AB, Uppsala, s. 63-86.

Clevesköld, Lars & Thunved, Birgit & Thunved, Anders (2022), *Samhället och de unga lagöverträdarna*. Upplaga 6:1, Nordstedts Juridik AB, Stockholm.

Dane, Louise (2020), *Barnets bästa*. I: Åhman, Karin., Leviner, Pernilla., Zillén, Kavot (red.), *Barnkonventionen i praktiken*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, s. 72–87.

Estrada, Felipe (2013), *Ungdomsvåld: uppmärksamhet och reaktion*. I: Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Upplaga 5, Studentlitteratur AB, Lund, s. 385–408.

Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.) (2013), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Upplaga 5, Studentlitteratur AB, Lund.

Grahn-Farley, Maria (2019), *Barnkonventionen: en kommentar*. Upplaga 1:2, Studentlitteratur AB, Lund.

Harding, Lorraine Fox (1997), *Perspectives in child care policy*. Upplaga 2, Routledge, London.

Holmberg, Stina (2013), *Påföljdssystemet för unga*. I: Estrada, Felipe., Flyghed, Janne., Nilsson, Anders (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Upplaga 5, Studentlitteratur AB, Lund, s. 313-331.

Kleineman, Jan (2018), *Rättsdogmatisk metod*. I: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red), *Juridisk metodlära*. Upplaga 2, Studentlitteratur AB, Lund, s. 21–46.

Lublin, Amanda., Lainpelto, Katrin (2020), *En barnvänlig straffprocess för de allra yngsta lagöverträdarna?* I: Åhman, Karin., Leviner, Pernilla., Zillén, Kavot (red.), *Barnkonventionen i praktiken*. Upplaga 1:2, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, s. 357–382.

Mattson, Titti (2019), *Barn och myndighetskontakt i en tid av inkorporering*. I: Ponnert, Lina., Sonander, Anna. (red.), *Perspektiv på barnkonventionen: Forskning, teori och praktik*. Upplaga 1:1, Studentlitteratur AB, Lund, s. 61–81.

Ponnert, Lina., Sonander, Anna. (red.) (2019), *Perspektiv på barnkonventionen: Forskning, teori och praktik*. Upplaga 1:1, Studentlitteratur AB, Lund.

Tham, Henrik (1995), *Från behandling till straffvärd. Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat*. I: Victor, D. (red.), *Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten*, Fritzes, Stockholm, s. 78-109.

Åhman, Karin., Leviner, Pernilla., Zillén, Kavot (red.) (2020), *Barnkonventionen i praktiken*. Upplaga 1:2, Nordstedts Juridik AB, Stockholm.

Övriga källor

Barnombudsmannen, *Perspektiv på barnrätt*. Senast uppdaterad 2021-02-01, <<https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/vad-ar-barnkonventionen/perspektiv-pa-barnratt>> (besökt 2024-05-20).

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2014:20, *Brott begånga av barn: EN utvärdering av ändringarna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år*, < https://bra.se/download/18.6cde4de61493868542de8a/1418894209941/2014_20_Brott_begagna_av_barn.pdf> (besökt 2024-05-21).

Lindqvist, Per (2018), 'Bevistalan - åklagarsynpunkter på regelverket när våra allra yngsta begår allvarliga brott'. SvJT s. 439–449.

Strömmer, Gunnar, Svar på skriftlig fråga 2022/23:704, 2023-05-31, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/skriftlig-fraga/polisanmalan-mot-barn_ha11704/> (besökt 2024-05-21).

Rättsfallsförteckning

Tingsrätterna

Malmö tingsrätts dom 2015-02-06 i mål B 7420-14.

Göteborgs tingsrätts dom 2020-07-29 i mål B 5105-20 och B 5448-20.

Ångermanlands tingsrätts dom 2021-12-22 i mål B 1859-21.

Solna tingsrätts dom 2023-12-21 i mål B 6287-23.

Lunds tingsrätts dom 2023-08-04 i mål B 6172-22.

Malmö tingsrätts dom 2024-01-04 i mål B 10011-23.

Sundsvalls tingsrätts dom 2024-01-26 i mål B 1846-23.

Uppsala tingsrätts dom 2024-02-14 i mål B 5303-23.

Lunds tingsrätts dom 2024-02-26 i mål B 346-23.

Malmö tingsrätts dom 2024-03-01 i mål B 13332-23.

Södertörns tingsrätts dom 2024-03-05 i mål B 10752-23.

Malmö tingsrätts dom 2024-03-13 i mål B 15011-23.

Kalmar tingsrätts dom 2024-03-25 i mål B 4082-22.

Nyköpings tingsrätts dom 2024-04-04 i mål B 3191-23.

Södertörns tingsrätts dom 2024-04-05 i mål B 13919-23.

Södertörns tingsrätts dom 2024-04-17 i mål B 8988-23.

Hovrätterna

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2016-06-23 i mål B 2578-16.

Göta hovrätts dom 2019-04-05 i mål B 262-19.

Göta hovrätts dom 2021-05-04 i mål 920-21.